

OBNOVA ŠOLSTVA V ŠKOFJELOŠKEM OKRAJU PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Šolstvo v škofjeloškem okraju pred drugo svetovno vojno

Šolstvo na škofjeloškem ozemlju ima že dolgo zgodovino, saj spada Škofja Loka glede poučevanja med prva mesta v Sloveniji. Iz listin križevniškega reda je mogoče ugotoviti, da je šolnik Wolfing že leta 1271 poučeval v Loki. Leta 1672 je bila v Loki ustanovljena trivialna šola, iz nje pa se je razvila glavna šola.¹

Tradicija šolstva se je v Škofji Loki obdržala, v mestu je bila pred vojno edina meščanska šola v okolici. Najbolj znane so bile dekliške šole v uršulinskem samostanu, ki so bile zelo cenjene, predvsem dekliška meščanska šola. Najvišja šola v mestu in okolici pred vojno pa je bilo žensko učiteljsiše, ki so ga tudi vodile redovnice v samostanu.

Škofja Loka je bila v predvojnem času najmlajši srez Dravske banovine, ki se je razvil tako, da so leta 1927 za zahodni del kranjskega sreza ustanovili v Škofji Loki ekspozituro. Njene pristojnosti so 1932 še povečali in leta 1936 so jo napravili neodvisno.² Tako je škofjeloško ozemlje postalo upravno in gospodarsko samostojna celota. S to upravno spremembo je Škofja Loka prevzela tudi pristojnosti pri upravljanju šolstva na svojem ozemlju.

Na območju okraja Škofja Loka je delovala množica različnih šol, tako dobro organizira-

Osnovna in meščanska šola v Škofji Loki leta 1938

¹Lojze Malovrh, Razvoj slovenskega šolstva v Škofji Loki, Šolska kronika 1999, zbornik 1, str. 118.

²Srez Škofja Loka, Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana 1937.

ne šole v modernih stavbah v mestu kot male vaške in hribovske šole z enim razredom in enim učiteljem. V okraju je pred vojno delovalo 29 ljudskih osnovnih šol, od katerih jih je 25 imelo svoja lastna poslopja, tri pa so bile nastanjene po zasebnih hišah. Osnovne šole so bile: Bukovica, Bukovščica, Ęrni Vrh, Davča, Gabrk, Javorje, Sv. Lenart, Leskovića, Lućine, Malenski Vrh, Martinj Vrh, Podlonk, Poljane, Podblica, Preska, Reteće, Selca, Sora, Sorica, Sovodenj, Stara Oselica, Škofja Loka, Trata, Trebija, Zabrdó, Zali Log, Źabnica, Źelezniki in Źiri.

Center šolstva v okraju je bila Škofja Loka, kjer je pred vojno delovalo kar sedem učno vzgojnih ustanov. V novi, leta 1932 zgrajeni šoli sta imeli svoje prostore Državna deška ljudska osnovna šola in Državna mešana meščanska šola. V uršulinskem samostanu pa je delovalo kar pet zasebnih – uršulinskih vzgojnih ustanov, ki so bile vse razen otroškega vrtca namenjene izključno deklicam, to so bile Dekliška ljudska osnovna šola, Dekliška meščanska šola, Dekliška trgóvska šola in Dekliška učiteljska šola.

Maturantke dekliške meščanske šole v uršulinskem samostanu leta 1940

Šolstvo na Škofjeloškem med drugó svetovno vojno

Većino škofjeloškega ozemlja so med vojno zasedli Nemci, le nekaj vasi na žirovskem koncu je spadalo pod italijansko oblast. Nemci so kmalu po zasedbi Gorenjske ukinili vse slovenske šole in druge učne zavode. Ućiteljstvo so odstavili oziroma internirali, izselili ali upokojili. Šolska poslopja pa so izročili civilni upravi, vojaštvu in policiji. Ti so po svoje zagospodarili v poslopih, vključno z inventarjem, učili, arhivi, in povzročili veliko materialno škodo.⁵

V večjih krajih, kot je Škofja Loka, so okupatorji odprli redne šole, druge na deželi pa je pouk potekal le v obliki tečajev po nekaj mesecev na šolsko leto, v zadnjih dveh letih vojne pa pouka skoraj ni bilo. Otroci se v teh šolah niso veliko naućili, saj je pouk potekal le v nemščini. Po vojni so slovenski učitelji ugotavljali, da so se učili le nemščine, računstva in predvsem nemške propagande, nemške pesmi ter telovadbo. Predvsem pa so se otroci odvadili reda in spoštovanja do učiteljev. Disciplina je v primerjavi s prejšnjo šolo zelo padla. Pouk je bil namreć zelo nereden, in če so se otroci upirali nemškemu učiteljem, so bili v šoli sicer tepeni, vendar so nekateri starši in okolića nasploh odobravalí njihovo upiranje okupatorjem, ki so jih predstavljali učitelji.

Seveda se je pouk razlikoval od kraja do kraja, v nekaterih krajih je pouk potekal le nekaj mesecev ali celo le tednov v letu 1941, potem pa so otroci do začetka partizanskih šol ostali brez organiziranega šolanja.

⁵ Zgodovinski arhiv Ljubljana – Enota v Škofji Loki (v nadaljevanju ZAL - ŠKL), OLO Škofja Loka, odsek za prosveto, t.e. 1.

Selški otroci z nemško učiteljico pred šolskim poslopjem med vojno

Koroško in takrat se je pouk zaključil. Tudi v Èrnem Vrhu in Lučinah so med vojno kar nekaj časa poučevali domobranski učitelji.

Dve šoli sta bili nekaj časa pod italijansko oblastjo. Žiri so bile namreč na začetku vojne pod italijansko upravo, tako da je pouk v šoli od maja pa do junija potekal normalno v slovenskem jeziku s slovenskimi učitelji. V juniju pa so Žiri prišle pod nemško oblast in ta je tako kot drugje ukinila slovensko šolo. Italijani so v bližnji vasi Brekovice, ki je ostala pod njihovo upravo, leta 1941 ustanovili novo šolo, čeprav je do vojne nikoli ni bilo.

V Škofji Loki so Nemci v nadomestilo za sedem ukinjenih slovenskih šolskih ustanov s 35 oddelki v septembru 1941 odprli po eno mešano ljudsko in meščansko šolo (Hauptschule). Šol pa niso združili v enem poslopju, temveč so pomešali nekaj razredov ljudske in nekaj razredov meščanske med vojaštvo v novem, leta 1932 zgrajenem šolskem poslopju, ostanek pa med policijo v samostanskem šolskem poslopju. Nekateri razredi so bili nekaj časa nastanjeni celo po gostilnah v mestu.⁴

V zadnjih dveh letih vojne so po odmaknjenih vaseh in na osvobojenem ozemlju začele nastajati slovenske šole, kakršne v Škofji Loki med vojno ni bilo. Šole so

Partizanska šola v Martinj Vrhu pozimi 1944/45

Obstajalo pa je tudi nekaj poskusov delovanja domobranskih šol. V Gorenji vasi sta od februarja 1944 do aprila 1945 poučevala dva domobranska učitelja, Mirko Slak in Nada Šušteršič. Pouk v slovenskem jeziku je dokaj redno obiskovalo 70 otrok. Povojni upravitelj šole je priznal, da sta učila dobro in da so se učenci veliko naučili. A oba učitelja sta maja 1945 zbežala na

ustanavljali na pobudo partizanov, Komunistične partije ali pa celo samoiniciativno vaščani, ki so želeli, da bi se njihovi otroci izobrazili. A delovale so le občasno in z velikimi težavami zaradi pomanjkanja prostorov, učil, šolskih potrebščin in predvsem zaradi nevarnosti, da bi jih odkril okupator.

⁴ ZAL - ŠKL, OLO Škofja Loka, odsek za prosveto, t. e. 1.

Vzpostavitev pouka v prvih mesecih po vojni in priprava na prvo redno šolsko leto po osvoboditvi.

Prva slovenska vlada Ljudske republike Slovenije je ustanovila ministrstvo za prosveto. Slovenija je z njegovo ustanovitvijo prvič pričela povsem samostojno upravljati svoje šolstvo. Leta 1945 je izšel odlok o organizaciji osnovnega in srednjega šolstva. Namesto meščanskih šol so bile odprte nižje gimnazije. Skrb za šole je prevzela država. Šola je bila ločena od cerkve.⁵

Po osvoboditvi je škofjeloški okraj upravno spadal v ljubljansko okrožje, sam okraj pa se je po vojni kar precej povečal in je bil razdeljen na 44 krajevnih ljudskih odborov (KLO). Po osvoboditvi so namreč loškemu okraju dodelili Žirovsko kotlino, ki je pred tem spadala v srez Logatec. Tako je bila vsa Poljanska dolina spet združena v isto upravno enoto. Okraju pa so takoj po vojni dodelili tudi Medvode, a le za eno leto, saj so jih že naslednje leto spet odcepili. V letu 1946 so zmanjšali tudi število KLO v okraju na 27.

Po osvoboditvi je organizacijo šolstva v Škofji Loki in njeni okolici prevzel okrajni in okrožni referent za prosveto. Kljub temu da je bilo veliko šolskih poslopij porušeni in da ni bilo izobraženih učiteljev, učil in inventarja, so že v maju in juniju po skoraj vseh večjih škofjeloških krajih delovale osnovne šole. Pobudo za začetek pouka je dala oblast, v več primerih pa so začeli pouk kar samoiniciativno, na pobudo prebivalstva ali izobražencev. S poukom pa so nadaljevali tudi vsi pomožni učitelji, ki so otroke prostovoljno učili že med vojno.

Obnova šole v Škofji Loki in začetek pouka v njej

Sporazumno z okrajnim in okrožnim referentom za prosveto je že 10. maja 1945 prevzel organizacijo šolstva v Škofji Loki nekdanji ravnatelj meščanske šole Karel Sovre.

Najpomembnejše stvari, ki se jih je okrajni prosvetni odsek v povezavi z učitelji najprej lotil, so bile obnova šolskih poslopij, nabava inventarja, izbor učiteljstva, vzpostavitev pouka in delitev dela med ljudsko in meščansko šolo.

Obe šolski poslopji v mestu, ljudsko in meščansko šolo, ter uršulinski samostan je takoj po osvoboditvi zasedla vojska z vojaki, ujetniki in begunci. Po intervenciji Ministrstva za prosveto je vojska odstopila šoli del šolskega poslopja, medtem ko je v ostalem delu in v samostanski šoli vojaštvo ostalo. Obnova šole je potekala od sredine maja do julija. Vsa zidarska, mizarska, steklarska, ključavničarska, pleskarska, inštalaterska in težaška dela v šoli so opravili vojni ujetniki, ki pa so se vsakih nekaj dni menjavali, zato so se ta dela tudi tako dolgo vlekla.

Škodo je novi upravitelj ocenil na približno 868.000 dinarjev; na samem posloplju je znašala 691.000 din, na šolskem pohištvu 80.000 din, uničena in izgubljena učila so ocenili na 30.000 din. Izginilo pa je tudi 943 šolskih knjig in 934 učiteljskih knjig, katerih skupna vrednost je bila ocenjena na 94.000 dinarjev. Šolski inventar iz predvojnih šol so Nemci deloma polomili, požgali, ali pa so ga ljudje raznesli po okolici, tako da so na začetku le težko nabrali dovolj šolskih tabel, miz in klopi. Pri-

⁵ France Ostanek: Šolski sistemi na Slovenskem v obdobju 1774 - 1963, Šolska kronika 1999, Zbornik 1, str. 68.

manjkovalo je tudi vseh učil, celo zvezkov in svinčnikov, k sreči pa se je med starim papirjem ohranilo vsaj nekaj slovenskih knjig.

Znova so zaposlili vse nekdanje učiteljice, ki so bile v tem času v kraju, enajst učiteljic ljudske in dve učiteljici meščanske šole. Prvi sestanek učiteljstva je bil 7. junija. Sklenili so, da bodo s poukom v ljudski šoli začeli takoj, začetek meščanske šole pa bo počakal na pripravo prostorov. Tako je bil 11. junij prvi šolski dan za dečke, 12. junij pa za deklince. Šolo je obiskovalo 562 otrok, 261 dečkov in 301 deklina. Ker šolski prostori še niso bili urejeni, je pouk prvi teden potekal kar na prostem. Otroci so bili razdeljeni v dvanajst skupin, a ne po letih, temveč po znanju. Predmeti, ki so jih poučevali, so bili le slovenski jezik, pisanje in računstvo. Drugih predmetov niso poučevali, saj so hoteli, da bi otroci ob začetku rednega pouka v jeseni obvladali vsaj osnovno znanje slovenščine, predvsem pisanje in branje. Pouk v prvem obdobju je trajal do 15. julija in je bil le nekakšna priprava na redno šolsko leto 1945/46.

Položaj drugih šol v škofjeloškem okraju po osvoboditvi

Vse stavbe v okraju so bile v vojni vsaj delno poškodovane, kar 4 šole so bile popolnoma porušene, delno porušeni je bilo 13, ohranjenih pa 10. Šole so poškodovali okupatorji, nekaj je bilo poškodovanih v bojih med partizani in Nemci ali belogardisti, saj so veliko šol okupatorji spremenili v svoje vojaške postojanke (Sorica, Preska, Poljane...). Nekaj šolskih stavb pa so porušili tudi partizani, zato da jih ne bi Nemci uporabili za svoje postojanke (Žiri in Žabnica).

Po vojni so novi šolski upravitelji ali učitelji, ki so poučevali v šolah, poročali o vojni škodi v njihovih šolskih stavbah; okvirno so poročali o znesku škode, ki je nastala med vojno. Škode so znašale od najmanjšega zneska 10.750 dinarjev pa do milijon dinarjev. Najmanjša ocenjena vojna škoda je bila v Leskovicah, kjer šola ni imela svojega poslopja in je pred vojno pouk potekal v župnišču, zato so bile poškodovane samo okenske šipe in klopi. Največjo ocenjeno škodo pa so imeli v Retečah, kjer je pogorela cela malo pred vojno zgrajena šola, vključno z vsem inventarjem. Vrednost uničene stavbe, inventarja in učil so ocenili na slab milijon dinarjev.

Upravitelji so v šolah popisovali vse, kar je bilo poškodovano ali pa je izginilo, od poljedelskega orodja pa do radijskih aparatov, pisalnih strojev, učil, knjig, umetniških slik, uničenih sadnih dreves, vodnjakov, ograj... Vendar so bile vse to nadomestljive stvari; najhuje je bilo namreč, da so Nemci takoj ob zasedbi šol požgali vse šolske arhive in druge dokumente in tako napravili slovenskemu šolstvu neprecenljivo škodo.

Položaj šolstva po vojni je bil torej zelo težak, poleg poškodovanih šol, inventarja in pomanjkanja učil je primanjkovalo tudi izobraženih učiteljev. Zato so predvsem po vaseh poučevali le redki kvalificirani učitelji ali učiteljice.

Obnova poškodovanih šolskih poslopj

Takoj po osvoboditvi se je šolska in lokalna oblast skupaj s prebivalstvom lotila obnove poškodovanih šol. Najhuje je bilo v krajih, kjer so bile šolske stavbe popolnoma porušene ali požgane in pouk v njih ni bil mogoč. Tako je bilo v Bukovici, Gabrku, Javorjah, Poljanah, Retečah, Selcih, Žabnici, Železnikih in Žireh. Največjo šolo v okraju, v Škofji Loki, so obnovili na stroške šolskega prosvetnega odbora in s

pomočjo vojnih ujetnikov. Oblast je pomagala, kolikor je lahko, v manjših vaseh pa so se krajanje obnove lotili tudi povsem sami s prostovoljnim delom in s svojim materialom. Nekje so krajevne oblasti kar določile, koliko bo kdo dal za obnovo. V Sorici, kjer je bila šola le poškodovana, so določili, da bo vsaka hiša v vasi dala na voljo najmanj po eno delovno moč za en dan brezplačno. Obnova je bila velikokrat odvisna od šolskih upraviteljev in njihovega sodelovanja z prebivalstvom. V poročilu Odseka za prosveto iz Škofje Loke hvalijo upravitelja iz Javorij, ki je vaščane tako navdušil, da so kar sami s prostovoljnim delom šolo obnovili do jeseni. Podobno je bilo še v Poljanah, Retečah, Zalem Logu in Žireh. Obnova je bila veliko odvisna tudi od prebivalcev in njihove povezanosti; šolski nadzornik hvali Žirovce, ki so bili kot vedno polni podjetnosti in so se skoraj vsi skupno lotili obnove. Nasprotno pa pravi, da so bile krajevne razmere v Železnikih že od nekdaj take, da so javna dela v kraju skoraj nemogoča. Tudi pri Sv. Lenartu prebivalci niso bili zavzeti za obnovo šole in so se raje lotili obnove porušene cerkve in župnišča.

Pomoč vojnih ujetnikov pri obnovi šol

Pri obnovi so nekatere šole dobile tudi pomoč vojnih ujetnikov iz taborišča in bolnišnice za vojne ujetnike v Škofji Loki. Uporabili so jih za vsa težaška dela, pa tudi za mojstrska, kot poroča upravitelj iz Škofje Loke. V Preski je upravitelj šole prosil za nekaj vojnih ujetnikov za odstranitev bomb, ki so bile v vodnjaku, saj je bilo delo nevarno in ga vaščani niso hoteli opravljati. Vojni ujetniki so v Preski ostali osem tednov, delali pa so po deset ur dnevno. Podrli so bunkerje okoli šole, pobrali žično ograjo, obnovili notranjost šolskih prostorov, napeljali elektriko ...

Vseh vojnih ujetnikov, ki so sodelovali pri obnovi šol je bilo 264, od tega največ v Dražgošah, kar 130. Vendar pa v kraju, kamor so jih dodelili, niso delali le pri obnovi šol, temveč pri vseh drugih potrebnih delih od pomoči kmetom na poljih do gradnje javnih stavb, mostov, cest ...

Število šolobveznih otrok in razpoložljivih učilnic poleti 1945

V juniju 1945 je okrajni prosvetni odsek zbral podatke o številu razpoložljivih učilnic in o številu šolobveznih otrok v okraju: Bukovica, dve učilnici, 160 otrok; Bukovščica, ena učilnica, 110 otrok; Davča, ena učilnica, 100 otrok; Dražgoše, vas požgana, otroci so s starši raztreseni po sosednjih vaseh; Gabrk, dve učilnici, 120 otrok; Javorje, ena učilnica, 160 otrok; Sv. Lenart, ena učilnica, 110 otrok; Leskovicca, ena učilnica, 70 otrok; Lučine, tri učilnice, 150 otrok; Malenski Vrh, ena učilnica, 100 otrok; Martinj Vrh, ena učilnica, 100 otrok; Podlonk, ena učilnica, 70 otrok; Poljane, pet učilnic, 400 otrok; Preska, šest učilnic, 300 otrok; Reteče, štiri učilnice, 200 otrok; Selca, štiri učilnice, 300 otrok; Sora, tri učilnice, 200 otrok; Sorica, ena učilnica, 120 otrok; Sovodenj, tri učilnice, 160 otrok; Stara Oselica, ena učilnica, 100 otrok; Škofja Loka, 12 učilnic, 700 otrok; Trata, štiri učilnice, 300 otrok; Trebija, ena učilnica, 100 otrok; Zabrdno, ena učilnica, 50 otrok; Zali Log, ena učilnica, 120 otrok; Žabnica, dve učilnici, 150 otrok; Železniki, tri učilnice, 200 otrok. Žiri, šest učilnic, 700 otrok.⁶

⁶ ZAL - ŠKL, OLO Škofja Loka, odsek za prosveto, t. e. 2.

Vsega skupaj je bilo torej dva meseca pred začetkom šolskega leta v okraju na razpolago le 72 učilnic za približno 5350 otrok, kar pomeni v povprečju le ena učilnica na 74 otrok. Šteli so vse učilnice v šolskih prostorih in tudi tiste, ki so jih najeli kot učilnice v krajih, kjer so bile šole uničene. Dostikrat so bile to le malo večje kmečke sobe v zasebnih hišah, gostilniške sobe ali sobe v združenih domovih. Pred vojno pa je bilo v okraju na razpolago 105 učilnic, kar 41 več.

Položaj učiteljskega kadra pred začetkom šolskega leta 1945/46

Eden največjih problemov, ki jih je morala prosvetna oblast rešiti za normalizacijo šolstva, je bilo pomanjkanje učiteljskega kadra. Pred vojno je v takratnih 29 šolah okraja bilo 105 oddelkov z 105 zaposlenimi učitelji in učiteljicami. Vsaj toliko so jih predvidevali za zaposlitev v novem šolskem letu 1945/46. V juniju pa je bilo v okraju le 24 nekdanjih učiteljev (19 žensk in 5 moških) in vsi so bili že junija zaposleni na svojih nekdanjih delovnih mestih, kljub temu da uradnih namestitvenih dekretov še niso prejeli.

Med vojno sta od 105 učiteljev dva izgubila življenje zaradi vojnih dogodkov. Anton Pevc rojen leta 1911 v Škofji Loki, učitelj pri Sv. Lenartu, je padel kot partizanski borec 21. januarja 1944 v boju pri Begunjah. Minka Kalan, rojena leta 1906 v Škofji Loki, učiteljica v Bukovici, je umrla kot interniranka v taborišču Auschwitz 14. februarja 1944.⁷

Nekaterim učiteljem je nova povojna oblast najbolj zamerila, da so zlasti ob italijanski kapitulaciji zapustili podeželje in odšli v večja varnejša mesta, kjer so dobili, predvsem v Ljubljani, učiteljske službe, medtem ko je na osvobojenem ozemlju učiteljev primanjkovalo. Zato je Predsedstvo narodne vlade 13. julija sklenilo, da bodo omejili zaposlitev vseh učiteljev, ki so kakor koli sodelovali z okupatorji. Učitelji in profesorji, ki so bili sprejeti v nemško šolsko službo takoj po okupaciji 1941, se niso več smeli zaposliti v šolstvu. Preostale učitelje pa so obravnavali vsakega posebej in ugotavljali, zakaj so sprejeli okupatorjevo službo. Dopuščali so možnosti, da se je posameznik tako izognil internaciji ali nemški mobilizaciji. Končno so obravnavali tudi njegov odnos do osvobodilnega gibanja. Vsi učitelji so morali izpolniti svoje kartotečne liste, v katerih so morali podrobno popisati svoje delovanje med vojno. V kartotečnih listih so morali odgovoriti na kar 20 vprašanj, med drugim so morali navesti osebne podatke, narodnost, vero, osebne podatke zakonskega partnerja in otrok, vse o dosedanjih službah in izobrazbi ... Kartotečne liste je pregledal in njihovo pravilnost preveril šolski upravitelj in okrožni šolski nadzornik. Poleg tega so vsi učitelji morali spisati in oddati tudi svoj življenjepis o svojem delovanju med vojno.

Vse to je bilo seveda le začetek čistk in preverjanj učiteljev, ki so sledila v naslednjih letih, ko je v ospredje stopila ne pedagoška izobrazba, temveč predvsem pravilna politična pripadnost učiteljev. Predvsem na podeželju so bili politično pravilno usmerjeni učitelji gonilo sprememb, saj so med preprostim ljudstvom imeli veliko avtoriteto in so ljudi lažje prepričevali, da so novosti zanje dobre.

⁷ ZAL - ŠKL, OLO Škofja Loka, odsek za prosveto, t. e. 1

Da bi učitelje pripravili na novo družbeno ureditev, so zanje že v juliju 1945 prijeli tako imenovane informativne tečaje. To so bili v bistvu politični tečaji, ki so trajali tri dni in na katerih so jih učili o novi državni ureditvi ter o novostih v šolstvu. Ko so se učitelji vrnili na svoje šole, so morali svojim sodelavcem predavati o vsebini tečaja.

Že pred začetkom šolskega leta 1945/46 je nova šolska oblast zaradi pomanjkanja učiteljskega kadra organizirala tečaje za prekvalificiranje v učiteljski poklic. V tečaje pa so poslali tudi vse učitelje in učiteljice, ki so prostovoljno in brez izobrazbe poučevali otroke med vojno v partizanski šolah. Nekatere učiteljice, ki so šle v tečaj, so imele dokončano le osemletno šolanje. Tako je iz teh tečajev hitro prišel sicer strokovno in pedagoško ne najboljši učiteljski kader, bili pa so zelo lojalni novi oblasti in politično pravilno usmerjeni, kar je bilo za takratno oblast več vredno kot strokovna pedagoška izobraženost. Prvi tečaj za učitelje pripravnike, ki je potekal v Kranju, se je končal že septembra 1945, iz škofjeloškega okraja se ga je udeležilo 29 pripravnikov, ki so takoj oktobra že začeli poučevati na šolah.

Vprašanje o vključitvi redovnic učiteljic v šolsko delo

V Škofji Loki se je po vojni pojavilo vprašanje ali vključiti v šolo tudi kvalificirane in izkušene učiteljice, redovnice iz nekdanjih samostanskih šol. Nova šolska oblast je namreč ukinila vse zasebne šole v Sloveniji in s tem tudi vse zasebne samostanske šolske zavode v Škofji Loki. V samostanu je tako brez svojega dosedanjega dela ostalo veliko uršulinskih šolskih sester.

14. novembra 1945 je devet nekdanjih učiteljic iz ukinjenih samostanskih šol zaprosilo krajevni prosvetni odsek za možnost zaposlitve v Škofji Loki. Mestni narodni odbor v Škofji Loki je izjavil, da nima ničesar proti namestitvi uršulinskih šolskih sester na tukajšnje šole. Pogoj za namestitev pa je bil, da nihče izmed civilnih učiteljev, ki so že zaposleni na šolah, ne bi bil zaradi zaposlitve redovnic prestavljen drugam, vsaj brez pristanka mestnega NOO ne.

ŠOLSKO LETO 1945/46

Začetek rednega pouka za leto 1945/46 so šolske oblasti predvidele za 15. oktober. Tega dne se je pouk v prvem šolskem letu po vojni začel v večini škofjeloških šol. Nekaj vasi pa je ostalo brez pouka zaradi težav s prostori in pomanjkanja učiteljev. Največje težave, s katerimi so se spopadali učitelji, so bili neprimerni prostori, pomanjkanje učil, učbenikov, knjig za učence in pomanjkanje strokovne literature. Namesto knjig so uporabljali mladinske liste Ciciban in Pionir. Učitelji pa so namesto strokovnih knjig uporabljali pedagoški list Popotnik in nekateri so že začeli preučevati sovjetsko pedagoško literaturo.

Obisk pouka je bil na splošno dokaj dober, kadar je bilo lepo vreme, ko pa je zapadel sneg, se je obisk v šolah zmanjšal tudi za polovico. Večina otrok podeželskih šol je bilo kar nekaj kilometrov oddaljenih od šole, povrh tega pa so bili tudi brez primerne obutve in obleke in veliko jih je zaradi tega bilo ves čas bolnih. Najpogostejši izostan-

⁸ Razrednica OŠ Poljane 1945/46.

ki od pouka so bili zaradi raznih bolezni, pomanjkanja čevljev in obleke, visokega snega, mraza in zaradi pomoči pri delu na poljih. Rdeči križ je sicer razdeljeval kupone za dodelitev brezplačnih čevljev za najbolj potrebne otroke, vendar pa včasih čevljev zaradi splošnega pomanjkanja sploh ni bilo mogoče dobiti, še kupiti jih ni bilo mogoče. Otroci pa, če so že imeli čevlje, so imeli le en par, tako da je v razrednicah kot opravičilo velikokrat bilo zapisano, da otrok ni bilo v šolo, ker so imeli čevlje v popravilu pri čevljarju.⁸ Med otroki in tudi med prebivalstvom je razsajalo veliko nalezljivih bolezni, kot npr. tifus, ošpice, gripa, davica, meningitis, vnetja oči, srbečica, griža ... Zaradi bolezni je bilo med šolsko mladino tudi nekaj smrtnih primerov.

Več izostajanja od pouka pa je bilo spomladi zaradi obilice dela na poljih. Ker je po vaseh primanjkovalo delovne sile, veliko moških je v vojni padlo ali pa so proti koncu vojne zbežali na Koroško,

so morali tudi najmlajši otroci pomagati pri kmečkih opravilih. Starejših pa spomladi sploh ni bilo v šolo, saj so jih starši takoj, ko so bili stari 14 let, izpisali iz šole.

V večjih šolah so učitelji organizirali tečaje za odrasle mlade, ki zaradi vojne šole niso dokončali, ali pa so predčasno izstopili iz nje. Program zanje je bil zelo skrajšan in so obravnavali le najbolj osnovne predmete, pouk pa so imeli ob večerih ali ob nedeljah.

Poudarek pri poučevanju je bil tudi v redni osnovni šoli zaradi velikega primanjkljaja znanja otrok na slovenskem jeziku, pisanju in računanju. Druge predmete pa so v prvem šolskem letu po vojni zanemarili, zato da bi na tak način nadoknadili osnovno znanje, ki ga v nemških šolah niso mogli pridobiti.

Velik poudarek pa je imelo na delo pionirske organizacije in izdelava stenčasov po šolskih stenah, kjer so otroci opisovali svoja videnja dogodkov med vojno in po njej. Pionirske organizacije so v sodelovanju z drugimi organizacijami pripravljale razne prireditve, mitinge, proslave in prirejale razne udarniške akcije kot pogozdovanje, ureditev šolskih igrišč, telovadišč, cest ... Velik pomen pa so pripisovali tudi

Šola v Martinj Vrhu v prvih letih po vojni

Učiteljica Pavlina Eržen s svojim razredom pred šolo v Retečah

zbiralnim akcijam, v katerih so zbirali odpadni material za potrebe industrije: staro železo, papir, krpe in steklo ...

Posebni oddelki osnovne šole v Škofji Loki

Oddelk za otroke iz Bosne in Hercegovine

V novembru 1945 je Slovenijo prišlo več tisoč otrok sirot iz Bosne, ki so med vojno izgubili starše in so jim požgali domove. Otroke so najprej sprejeli v zbirne centre, kjer so jih očistili in oblekli, nato pa so jih razdelili po različnih slovenskih krajih. Tudi v škofjeloški okraj je prišlo 35 bosenskih sirot.

Vse šoloobvezne otroke so vpisali v lokalne šole, in če je njihovo število v šolskem okolišju bilo višje kot 20, so zanje morali v šoli odpreti poseben oddelk, v katerem je pouk potekal v srbohrvaščini. Če pa je bilo njihovo število manjše, so jim morali učitelji zagotoviti vsaj dve uri pouka tedensko v njihovem jeziku. Do 22. novembra so bili otroci razporejeni po škofjeloških krajih in šolah, po dva sta bila v Račevi, Železnikih in Žireh, po trije pa v Sovodnju in na Trati. Iz Selc pa so trije otroci že po nekaj dneh zbežali v Ljubljano, kjer so se pritožili, da so jih že v Bosni prevarali, saj so jim obljubili, da bodo živeli vsi skupaj v internatu. Teh treh otrok potem ni bilo več nazaj.

V Škofji Loki jih je ostalo 20, kar je bilo ravno dovolj, da so zanje v osnovni šoli odprli poseben razred v katerem se je poučevalo v srbohrvaškem jeziku. Na začetku je bilo prijavljenih 20 otrok med osmim in enajstim letom starosti, vendar sta dva izmed prijavljenih že pred začetkom pouka pobegnila domov v Bosno, a so oddelk kljub temu obdržali.

Kako pa so otroci živeli v Škofji Loki, je opisala njihova učiteljica Marta Marčun v svojem poročilu na koncu šolskega leta: *»Vsi otroci so bili sirote iz Sarajeva in njegove okolice, nekateri se staršev sploh ne spomnijo, saj so jih pobili Ustaši, četniki, Nemci, ali pa so umrli za tifusom. Otroci so iz požganih domov zbežali v hribe, sestrici Polugovi sta razlagali da sta tedne jedli le travo. Po osvoboditvi so bili zbrani v Mladinskem domu v Reljevu, odkoder so jih poslali v Slovenijo. Sirote ki so bili dodeljeni v Škofjo Loko so vzeli v oskrbo premožnejši kmetje in meščani. Otroci so se hitro vživeli v tukajšnje življenje in nekateri so se hitro naučili tudi slovenščine. Nasploh so bili zadovoljni z novimi razmerami, saj pravijo da še nikoli niso bili tako dobro oblečeni in siti kot v Sloveniji, čeprav so nekateri godrnjali da morajo skupaj z domačimi otroci opravljati lažja domača dela. Šolo so obiskovali redno in z veseljem, pouk je bil v njihovem domačem jeziku, a brez uspeha. Pri učenju niso zbrani in ne vztrajni, le pripovedujejo zelo veliko. Zadanih nalog niso izvrševali, zlasti smo računali, čitali, pisali in risali. Ker so bili preveč vajeni svobode so se težko navadili discipline. Pionirji so bili vsi, bili so zelo kritični do svojega načelnika, ki so ga dvakrat zamenjali. Napravili so tudi svoje »zidne novine«. Spomladi so postali uporni, prevzelo jih je silno domotožje, prihajale so pritožbe da kradejo. Imeli smo zanimiv primer, učenec Nogoštiæ Boro je tri mesece nosil prIMEK Tamburiæ samo zato da je kot brat učenca Tamburiæ Petka lahko živel pri istem gospodarju.*

⁹ ZAL - ŠKL, OLO Škofja Loka, odsek za prosveto, t. e. 2.

Pri zdravniškem pregledu so pri treh učenkah odkrili tuberkulozo in so jih poslali v Preddvor na zdravljenje. Razred se je tako zmanjševal, saj je bilo kar nekaj otrok poslanih nazaj v Bosno. S šestim aprilom je bil razred ukinjen, in učenci so bili razdeljeni po ostalih razredih. Sicer pa je bil razred zelo prisrčen.»⁹

Oddelek s prilagojenim programom

Šolske oblasti so že v juliju 1945 pomislile tudi na ustanavljanje posebnih oddelkov za duševno prizadete otroke. Poseben razred s prilagojenim programom v okraju je bil uveden tudi v škofjeloški osnovni šoli. Delovati je začel januarja 1946, vanj pa je bilo vpisanih 17 otrok v dveh oddelkih. V prvem oddelku je bilo deset otrok, pet dečkov in pet deklic z največjimi težavami. V drugem, kjer so bili učenci malo bolj sposobni, pa le sedem dečkov. Ob začetku pouka so otroci v šolo prišli popolnoma brez znanja, v drugem oddelku so učenci poznali vsaj nekaj črk, besedni zaklad pa je bil pri vseh zelo reven.

Šolo so obiskovali zelo redno, tako da je bil na koncu leta po 123 delovnih dnevih viden opazen napredek. Otroci v prvem oddelku so znali računati do deset in so obvladali vse črke, a jih še niso znali vezati skupaj. V prvem oddelku pa so vsi računali do sto in so vezano brali in pisali. Razred s prilagojenim programom je zaključilo petnajst otrok, dva pa sta ga ponavljala naslednje leto. Pet učencev je tako napredovalo da so jih vključili v redne razrede.¹⁰

Ustanovitev otroškega vrtca

V okraju se je po vojni pojavila potreba tudi po ustanovitvi otroških vrtcev, saj je nova oblast spodbujala zaposlovanje žensk in zato je bilo potrebno poskrbeti za varstvo otrok. Pred vojno v okraju ni bilo nobenega državnega vrtca. Obstajal je le zasebni otroški vrtec, ki so ga vodile uršulinke v dekliški šoli na gradu. Po vojni pa so prepovedali vse zasebne šolske ustanove, vključno z vrtci. Potrebe po organiziranem varstvu otrok se je zavedalo tudi Ministrstvo za prosveto, ki je v avgustu 1945 spodbudilo ustanavljanje varstvenih ustanov za zaposlene starše.

Prvi vrtec v okraju je začel delovati v okviru škofjeloške osnovne šole 11. februarja 1946. Vanj je bilo na začetku vključenih 40 otrok, kasneje pa se jih je priključilo še deset. Prijavilo se je sicer kar 62 otrok, vendar so zaradi pomanjkanja prostora izbrali le otroke zaposlenih mater. Vseh 40 otrok je poučevala le ena otroška vrtnarica - vzgojiteljica Angela Javornik, ki je imela opravljen tečaj za otroško vrtnarico. Pri svojem delu z otroki pa je imela veliko težav, saj vrtec ni imel primernih prostorov. Za vrtec so dodelili navaden razred v šoli brez pripadajočega dvorišča za igranje. Prav tako jim je primanjkovalo opreme, saj so bili na začetku otroci skoraj brez igrač in pripomočkov. Občane so zaposlili za žogice, ploščice, palčke, obročke, plastelin

¹⁰ ZAL - ŠKL, OLO Škofja Loka, odsek za prosveto, t. e. 1.

Druge šole in šolske ustanove v okraju

Ukinitev meščanskih šol in ustanavljanje gimnazij

Po vojni je nova oblast ukinila vse meščanske šole in namesto njih je bila predvidena ustanovitev enotnih srednjih šol – gimnazij v vseh krajih, kjer bodo ustrezne razmere za njihovo delovanje in jih bo prebivalstvo zahtevalo oziroma pokazalo željo po njih. V kraju pa je moralo biti tudi dovolj za šolo in dijaški internat primer- nih prostorov. V ta namen so v Škofji Loki priredili sestanke za občane, na katerih so ti podprli zahteve po ustanovitvi gimnazije v Loki in Žireh. Okrajni odbor za prosveto je zahteve tudi utemeljil. Okraj je takrat štel približno 29.000 prebivalcev in Škofja Loka je bila gospodarsko, politično, prometno in kulturno središče okraja. V mestu je bilo tudi dovolj primernih prostorov za šolo in internat.

Ustanovitev srednje šole so predvidevali tudi v Žireh, prebivalci kraja so osebno na okrožju izročili prošnjo za ustanovitev šole, prošnjo je podpisalo veliko ljudi. Potrebo po šoli so utemeljevali s tem, da je kraj odrezan od večjih mest, v kraju pa je močna čevljarska industrija. Žiri pa so tudi kulturno središče velikega, od drugih krajev odmaknjenega območja.

Glede na te argumente so gimnaziji v Škofji Loki in Žireh ustanovili, najprej le nižji gimnaziji, višje gimnazije pa tudi Škofja Loka takrat še ni imela. Zaradi obnove nekdanje meščanske šole se je pouk v škofjeloški gimnaziji začel šele 12. novembra 1945. V prvem šolskem letu je bilo v gimnazijo vpisanih 293 dijakov, ki so pouk obiskovali razdeljeni v osem razredov. To je bilo kar 36 dijakov na en razred, šest več, kot jih je zahtevalo Ministrstvo za prosveto. Učitelji v gimnaziji so se v prvem šolskem letu srečevali s podobnimi težavami kot njihovi kolegi v osnovnih šolah: s pomanjkanjem prostora, knjig, učbenikov, učil, inventarja ...

Ustanavljanje strokovno nadaljevalnih šol v okraju

Za šolarje, ki so končali svojo šolsko obveznost in bi se radi izobrazili za točno določen poklic, so že v prvem šolskem letu po vojni v Škofji Loki odprli tako imenovano strokovno nadaljevalno šolo.

Šola je bila razdeljena na dve smeri, na obrtno in trgovsko šolo. Skupaj je bilo 146 učencev, vendar jih je večina hodila v obrtno šolo, ki je imela kar štiri od petih oddelkov šole.

Na šoli je redno učilo pet učiteljev in učiteljic, občasno pa sta jim pomagala še dva kolega z gimnazije in ljudske šole. Praktične predmete pa je učilo še šest stro-

Učenci pri pouku v obrtno nadaljevalni šoli v Žireh leta 1947

kovnjakov. Redni učitelji ter učitelji iz osnovne šole in gimnazije so učili računstvo, slovenščino, zgodovino, zemljepis, srbohrvaščino, knjigovodstvo, kalkulacije, strokovno risanje in higieno. Učitelji za praktični pouk pa so poučevali državoznanstvo, strokoznanstvo z risanjem, nauk o prodaji, zadružništvo, mizarstvo in kovinarstvo. Pouk je v prvem šolskem letu uspešno potekal, edini problem pa je bilo pomanjkanje strokovnih učil in literature.

Podobni šoli sta bili še v Žireh in Železnikih, vendar sta bili po številu učencev in po učiteljskem kadru veliko manjši kot v Škofji Loki. Delovali pa sta tudi dve tako imenovani čipkarski šoli v Železnikih in Trati - Gorenji vasi. Vendar to nista bili pravi šoli, ampak bolj nekakšni daljši tečaji za dekleta klekljarice, ki so že izstopile iz šole, in so delovali zelo neredno.

ŠOLSKO DELO V LETU 1945/46

Vsebina pouka in šolski uspeh učencev

Znanje otrok je bilo ob začetku prvega rednega šolskega leta po osvoboditvi na splošno zelo slabo, seveda pa se je razlikovalo od šole do šole. Nekje so desetletni otroci prišli v šolo in niso poznali niti ene črke. Znanje otrok je bilo veliko boljše v šolah, ki so začele s pripravljalnimi tečaji takoj po osvoboditvi v maju ali juniju. Odvisno pa je bilo tudi od tega, koliko pouka so imeli otroci med vojno. Spet drugače je bilo tudi, če je pouk potekal v nemščini ali v slovenščini. Pa še pri teh šolah se je razlikovalo, ali so bile partizanske ali domobranske. Zaradi pomanjkljivega znanja slovenščine so največjo pozornost v vseh šolah namenili njej, predvsem branju, pisanju in slovnici.

Na koncu šolskega leta je upravnik najboljše organizirane osnovne šole v okraju v Škofji Loki ugotavljal, da so s pospešenim delom nekako zapolnili vrzeli v znanju pri najpomembnejših predmetih. Na začetku pouka so imeli otroci zaradi nekajletne šole v nemškem jeziku velike težave pri slovenščini, ker so uporabljali naučena pravila iz nemškega pravopisa in so pisali vse samostalnike z veliko začetnico.

Povsem drugače pa je bilo na šolah, kjer so bili otroci ves čas vojne brez pouka, recimo v Stari Oselici, kjer se je učiteljica zelo pritoževala nad znanjem učencev. V poročilu je zapisala, da ko je prišla na šolo, otroci niso znali skoraj nič, zato se je posvetila le poučevanju najosnovnejših predmetov. Opazila pa je, da so otroci zelo nezainteresirani za pouk, in o tem je zapisala v poročilu: *»Zanima jih le prirodopis, pa še tu so zelo slabi, najboljša učenka je znala o kravi povedati le tole: »Krava daje mleko.«, vse ostalo moraš izvleči iz njih. Edino pojejo pa zelo radi, a le partizanske pesmi, saj drugih ne znajo.»¹¹*

Na vseh šolah v okraju so le pri mlajših otrocih v prvih razredih obdelali vso predvideno snov. Pri starejših otrocih pa so morali najprej obnoviti snov, ki bi jo morali predelati že v prejšnjih letih, zato so vso snov predelali le pri osnovnih predmetih, slovenskem jeziku in matematiki. Pri drugih predmetih pa so obdelali le določeno snov; recimo pri pouku zgodovine je bil poudarek predvsem na zgodovini osvobodilne fronte in dogodkov med vojno. Pri zemljepisu naj bi se snov povezovala tudi

¹¹ ZAL - ŠKL, OLO Škofja Loka, odsek za prosveto, t. e. 3.

z dnevnimi dogodki, posebna pozornost se je posvečala Primorski. V šoli pa so veliko prepevali, zlasti partizanske in narodne pesmi, tudi zato, ker so šolski zbori nastopali na vseh prireditvah in proslavah v okolici svoje šole.

Zaradi neznanja je bil osip v nekaterih šolah zelo velik, v šoli na Trati jih je od 240 učencev moralo kar 44 ponavljati razred. Največji osip je bil pri starejših otrocih, saj je bilo njihovim staršem bolj pomembno njihovo delo doma in na polju kakor pa šolski uspeh. Velikokrat je bilo njihovo izostajanje od pouka zaradi dela doma opravčeno, saj je bilo v okraju zaradi vojnih izgub veliko pomanjkanje delovne sile.

Na koncu šolskega leta je bilo na največji šoli v okraju, v Osnovni šoli Škofja Loka vpisanih 686 otrok, od tega je bilo odličnih 133, prav dobrih 229, dobrih 217, slabih 99, neocenjenih pa je bilo 9 učencev.

Pouk verouka

Dejstvo, da je pouk verouka v šoli postal prostovoljen in da se v šolah ukinja molitev pred poukom in po njem, je med prebivalstvom, ki je bilo zelo verno in navezano na tradicijo, povzročilo nemalo skrbi, razburjenosti, pa tudi upornosti med starši otrok in celo med učitelji. Cerkev je namreč postala ločena od šole in molitev v šoli je bila z odlokom Narodne vlade Slovenije prepovedana od 20. novembra 1945.

Toda v Selcih so učitelji na šolski konferenci v decembru soglasno sklenili, da bodo po novem letu spet uvedli molitev v šoli pred poukom in po njem. Seveda pa ta njihov ukrep ni dolgo trajal, in kmalu so bili prisiljeni molitve spet odpovedati.

V Malenskem Vrhu pa je bilo prebivalstvo zelo razburjeno, ko so izvedeli, da v šoli ne bo več molitev, da verouk ne bo več obvezen in da v šoli ne bo več križa na steni. Želeli so, da bi v šoli vse ostalo tako, kot je bilo včasih pred vojno, in za to tudi prosili šolsko oblast, kar pa je bilo seveda neuspešno.

Verouk je namreč po vojni postal neobvezen predmet. Starši so morali otroke k verouku prijaviti in v tem primeru so ga morali ti obvezno obiskovati. Poučevali so lahko le duhovniki, ki so dovoljenje za poučevanja dobili z Ministrstva za prosveto. Ker pa vsi duhovniki tega niso dobili, so na nekaterih šolah otroci ostali brez verouka. Dovoljenje pa je veljalo le za pouk v šolskih prostorih in iz državnega proračuna za to svoje delo niso dobivali nobenega plačila.

Prihajalo pa je tudi do nesporazumov med šolsko in cerkveno oblastjo. V Železnikih sta se sprla šolski upravitelj in župnik, ker je le - ta od otrok pobiral denar za »zamorčke«. Upravitelj je župniku in otrokom povedal, da je vsakršno pobiranje denarja od otrok prepovedano, in navsezadnje je dodal, da imamo pri nas dovolj podpore potrebnih ljudi.¹²

Disciplina in red v šolah

Veliko pozornosti so šolski upravitelji posvečali uveljavitvi reda in discipline v šolah, saj so ugotavljali, da so otroci zaradi vojne popolnoma razpuščeni. Večina otrok je bila vsa štiri leta brez pravega pouka, če pa so ga že imeli, so jih poučevali osovraženi nemški učitelji in so upiranje otrok starši in okolica velikokrat celo

¹² ZAL - ŠKL, OLO Škofja Loka, odsek za prosveto, t. e. 3.

je bilo 3857. Ob zaključku leta je iz šole izstopilo 484 učencev, ki so končali svojo šolsko obveznost.

V dveh nižjih gimnazijah v Škofji Loki in Žireh pa je bilo vpisanih 352 dijakov, v štirih strokovno nadaljevalnih šolah v Škofji Loki, Trati, Žireh in Selcih pa 94. Za potrebe osnovnih šol v okraju je bilo na razpolago 63 učilnic, kar pomeni 60 otrok na eno učilnico.

Šolsko delo v letu 1946/47

Znanje otrok je v primerjavi z prvim povojnim šolskim letom zelo napredovalo in so se učitelji lahko posvetili poučevanju vseh predpisanih predmetov in ne le najosnovnejših. Vsaj v večjih šolah v nižinah so šolsko leto zaključili s primernim znanjem otrok. Drugače pa je bilo v hribovskih šolah, kjer so imeli velike zaostanke v znanju zaradi hude zime. Zaradi visokega snega in snežnih zametov v januarju in februarju je bil pouk v teh šolah zelo ohromljen, saj je obisk zelo padel ali pa so jih zaradi premajhnega števila otrok celo zaprli. Zato pri pouku niso obravnavali nove učne snovi, temveč so le ponavljali že naučeno. Tako so bili z znanjem v vsaj enomesečni zamudi, ki je niso nadoknadili do konca šolskega leta, kljub temu da so v nekaterih šolah pouk podaljšali za eno uro na dan.

Način poučevanja glavnih predmetov

Pouk slovenščine je v tem letu potekal bolje kakor v prejšnjem, saj je bilo učiteljem in učencem na voljo dovolj učnih knjig, čitank in mladinskih listov. V Škofji Loki so učitelji opazili, da pri učencih skoraj ni več opaziti težav pri slovenščini zaradi obiskovanja šole v nemškem jeziku. V manjših šolah pa so ugotavljali, da imajo otroci težave pri sestavljanju prostih spisov, saj je bil njihov besedni zaklad zelo omejen.

Pouk matematike oziroma računstva, kakor so ga imenovali, je potekal brez večjih težav. Znanje otrok v šolah, kjer je med vojno potekal nemški pouk, je bilo še vedno boljše kot v drugih. Učitelji pa so pri pouku računstva opazili, da imajo otroci težave pri reševanju uporabnih nalog, zato so poskušali učence bolj pripraviti na praktično računstvo in naloge iz življenja.

Zgodovini so v šolah v tem šolskem letu namenili veliko več pozornosti kakor v prejšnjem letu in šolski upravitelji so učiteljem priporočali, kako in kaj naj učijo učence.

Kako so obravnavali pouk zgodovine v novih časih in v novem političnem sistemu, je razvidno iz referata o pouku zgodovine, ki ga je svojim kolegom predstavil šolski upravitelj iz Osnovne šole Bukovica. *»Novi časi nujno zahtevajo reformacijo v zgodovinskem pouku. Ta naj vsebuje jedro vzgojne vrednosti in življenjske prepričevalnosti. Zgodovinski pouk naj izkleshe učencem lik družbenega človeka z vsem njegovim mišljenjem in čustvovanjem, na vseh stopnjah razvoja in socialnim ozadjem. Nov zgodovinski pouk naj učencem osvetli obstoječe socialne in kulturne prilike. Izmed treh obstoječih vrst zgodovinopisja je razvojni edino pravilen. Ves zgodovinski pouk pa se je vršil in se vrši z namenom doseči enakopravnost družbe v najširši ljudski skupnosti. Edino pravo poj-*

¹⁴ France Ostanek: Šolski sistemi na Slovenskem v obdobju 1774-1963, Šolska kronika 1999, Zbornik 1.

¹⁵ ZAL - ŠKL, OLO Škofja Loka, odsek za prosveto, t. e. 6.

movanje zgodovine pa je materialistično, ki trdi da so ekonomski pogoji in produkcijski odnosi edini povzročitelji zgodovinskega razvoja. Materialistično pojmovanje zgodovine nam prikazuje usako reč v njenem nastanku, razvoju in propadu. Ker je zgodovinski pouk v prejšnjih letih preveč slonel na drugih, nepravilnih teorijah je bilo v njem preveč nepotrebne navlake. Ob naslonitvi na materialno pojmovanje zgodovine primerjajmo pri vseh obravnavanjih dogajanja z dogajanja v narodnoosvobodilni borbi.»¹⁵

Pouk zemljepisa je bil zelo težaven, predvsem zaradi tega ker v šolah niso imeli dovolj zemljevidov ali pa jih sploh niso imeli. Nekje so celo uporabljali stare zemljevide iz prejšnjih šol pred vojno, kljub temu da se je svet od takrat popolnoma spremenil. V nekaterih šolah pa so celo sami poskusili narisati nove zemljevide, vendar so sami učitelji ugotavljali, da tako ne gre.

Tudi telovadbi so v šolah šele v tem šolskem letu posvetili več pozornosti, saj so v prvem povojnem letu zaradi neznanja dali prednost osnovnim učnim predmetom. Pouk telovadbe je bil zelo težak, saj v šolah niso imeli ustreznih prostorov in pripomočkov. Ob lepem vremenu je telovadba potekala na prostem in le nekaj šol je imelo urejena telovadišča na prostem. Upravnik šole v Javorjah je ugotavljal, da je pouk telovadbe zelo težak, saj učenci do tega leta niso nikoli telovadili in niso znali niti osnovnih gibov, so se pa zelo radi hitro učili.

Verouk je že v prejšnjem šolskem letu postal neobvezen predmet, ki je v šoli potekal zadnjo uro, da so lahko učenci, ki ga niso obiskovali, odšli domov. Večina otrok v okraju je kljub neobveznemu in prostovoljnemu vpisu verouk obiskovalo. S tem da v treh šolah verouka ni bilo, je od vseh 3848 učencev v osnovnih šolah okraja verouk obiskovalo kar 3284 otrok, to je kar 85 odstotkov.

Malo manjši obisk pa je bil v Gimnaziji v Škofji Loki, kjer je verouk obiskovalo 76 odstotkov ali 214 od 279 dijakov. V Gimnaziji Žiri pa verouka v tem šolskem letu ni bilo.

Zanimivosti iz šol takoj po vojni

Začetek šolskega leta

V nekaterih šolah na podeželju so šolsko leto 1945/46 začeli še vedno s skupno šolsko mašo. V osnovni šoli v Poljanah so tako šolsko leto začeli 15. oktobra 1945 s skupno službo božjo, sledil je nagovor upravnika in nato so otroci zapeli Hej Slovani.¹⁶ Tudi pred poukom in po pouku so v prvem obdobju skupaj molili, tako kot v stari šoli pred vojno.

Zvonjenje med poukom

V osnovni šoli v Škofji Loki je med vojno izginil šolski zvonec in učitelji so želeli spet uvesti zvonjenje med poukom. Ker pa zvonca nikakor ni bilo mogoče dobiti, so namesto zvonjenja uporabljali železno ploščo, na katero so udarjali s kladivom.

¹⁶ Šolska kronika Poljane.

Nakup Titovih in Stalinovih slik

Klub pomanjkanju denarja za vse osnovne šolske potrebščine, učila, knjige in kljub temu da so otroci trpeli pomanjkanje osnovne obleke in obutve, pa se je v okraju, tudi za potrebe šol, že v juniju 1945 našel denar za nakup kar 250 slik maršala Tita in 150 slik Stalina. Račun za slike pa je bil še kar v nemški in italijanski valuti, 700 rajhmark ali pa 2000 lir.¹⁷

Razdeljevanje sladkorja revnim otrokom

O splošnem pomanjkanju osnovnih živil po vojni nam veliko pove podatek, da so najbolj revnim otrokom v šolah razdeljevali sladkor, pa še tega je bilo zelo malo. Za najbolj revne otroke so v šoli v Žabnici decembra 1945 dobili dva kilograma sladkorja. Tega so razdelili med nekaj otrok in vsak ga je dobil le po 15 dekagramov.

Razširjenost kajenja med šolsko mladino

Velik problem, ki so ga ugotavljali učitelji predvsem na podeželju, pa je bilo izredno razširjeno kajenje med šolsko mladino. Na Trebiji je učitelj ugotavljal, da skoraj vsa malo starejša mladina kadi, podobno je bilo tudi v Javorjah. Zato so učitelji otroke stalno opozarjali na škodljivost kajenja za zdravje in na nevarnost povzročitve požarov.

Predlog za uvedbo seksualne vzgoje

Šolski upravitelj iz Poljan je v decembru 1945 ugotavljal, da so starejši učenci že v puberteti in da je med njimi že opaziti nekatere seksualne nagibe. Zato so na šolski konferenci razpravljali o uvedbi seksualne vzgoje, ki bi močno vplivala na duševni razvoj otrok. Predlagal je, da bi bilo to dobro obravnavati na roditeljskem sestanku.

Prepoved telesne kazni v šoli

Ministrstvo za prosveto je opozarjalo učitelje, da je telesno kaznovanje učencev prepovedano in da je v primeru kršitve učiteljstvo disciplinsko odgovorno. Upravitelj šole v Javorjah je učitelje opozarjal: »Vprašanje kazni je včasih težko, vendar je zaslužena kazen neizbežna. Nikakor pa naj ne bo telesna, ampak duševna.«¹⁸

Uvedba parol namesto molitev

Upravnik šole v Žabnici je priporočal učiteljem naj se v šoli, namesto molitev ki so prepovedane, uvede branje parol in petje pionirskih pesmi ali pa Naprej zastave slave.

UKINITEV ŠKOFJELOŠKEGA OKRAJA

V februarju 1948 je v veljavo stopila nova upravna razdelitev Ljudske republike Slovenije, s tem zakonom, ki ga je 17. februarja sprejela Ljudska skupščina LRS, je bil

¹⁷ ZAL – ŠKL, OLO Škofja Loka, odsek za prosveto, t. e. 3.

¹⁸ ZAL – ŠKL, OLO Škofja Loka, odsek za prosveto, t. e. 6.

¹⁹ Uradni list Ljudske republike Slovenije, februar 1948.

med drugimi ukinjen tudi okraj Škofja Loka.¹⁹ S tem je bivši samostojni okraj postal del okraja Kranj. Tako se je škofjeloško ozemlje, ki se je leta 1936 osamosvojilo od kranjskega okraja, spet vrnilo vanj.

Seveda je bil s tem ukinjen tudi prosvetni odsek v Škofji Loki in vse njegove pristojnosti so bile prenesene v Kranj. Za samo mesto je bila ukinitvev okraja seveda nazadovanje v njegovem razvoju. Vendar se je šolstvo, tako osnovno kot srednje, v Škofji Loki in okolici razvijalo naprej. Iz edine osnovne šole v mestu so nastale kar tri, iz začetkov srednjega šolstva pa so tudi nastale tri srednje šole, Gimnazija, Srednja kovinarsko strojna šola in Lesna šola.

Uporabljena literatura

1. France Ostanek, Šolski sistemi na Slovenskem v obdobju 1774–1963, Šolska kronika, zbornik 1.
2. Ciperle, Vovko, Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja.
3. Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana 1937.
4. Krajevni leksikon Ljudske republike Slovenije, Ljubljana 1954.
5. France Planina, Škofja Loka s Poljansko in Selško dolino, Odbor za proslavo tisočletnice Loka, 1972.
6. Uradni list Ljudske Republike Slovenije, februar 1948.
7. Marija – Jamar Legat, Loško šolstvo od 1900 do 1941, LR 19, 1973.
8. Pavlič Slavica, Iz kronike OŠ Reteče ob njeni 100-letnici, LR 44, 1993.
9. Pavlič Slavica, Iz zgodovine Osnovne šole Trata – Gorenja vas z okoliškimi šolami, LR 41, 1994.
10. Julijana Prevc, Kronika šole v Dražgošah, LR 41, 1994.
11. Lojze Malovrh, Razvoj slovenskega šolstva v Škofji Loki, Šolska kronika 1999, Zbornik 1.

Uporabljeni viri

1. Večina virov o objavljeni temi se nahaja v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, Enota v Škofji Loki (ZAL – ŠKL), pod oznako Okrajni ljudski odbor Škofja Loka, odsek za prosveto, t. e. od 1 do 7. Pod to oznako so zbrani dokumenti o šolstvu v škofjeloškem okraju od osvoboditve v maju 1945 pa do ukinitve okraja Škofja Loka v letu 1948.
2. Zgodovinski arhiv Ljubljana – Enota v Škofji Loki, OLO Škofja Loka, odsek za prosveto, t. e. od 1 do 7.
3. Šolska kronika OŠ Poljane nad Škofjo Loko od šolskega leta 1934/35 do 1958/59.
4. Razrednice OŠ Poljane nad Škofjo Loko 1946, 1946.
5. Dnevnik OŠ Poljane nad Škofjo Loko 1946, 1946.
6. Vse fotografije so last Loškega muzeja iz Škofje Loke.